

دولت الکترونیک به عنوان یک ابزار مبارزه با فساد برای دولت در بنگلادش

نویسندگان: ای‌ای‌ام نورانوبی و قاضی طارق الله^۱
مترجم: مرضیه طاهری^۲

چکیده

فساد تهدیدی برای ثبات و امنیت جوامع است و می‌تواند ارزش‌های دموکراسی، اخلاقی و عدالت را تضعیف نماید.

فساد همیشه علیه توسعه پایدار و حکومت قانون در یک کشور عمل می‌کند، بحران‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی را تحریک کرده و تجارت ملی و بین‌المللی را دچار اغتشاش می‌نماید و موجب شده میلیون‌ها نفر در فقر و بدبختی زندگی کنند. بسیاری از گزارش‌های رسانه‌های محلی و بین‌المللی از وجود سطح بالای فساد در بنگلادش حمایت می‌کنند.

دولت بنگلادش در سال ۲۰۰۳ از تشکیل یک گروه کاری در حوزه اطلاعات و ارتباطات (SICT) حمایت کرد که هدف آن ایجاد یک دولت قوی با کارایی و بهره‌وری بالا بود؛ اما این تلاش گسترده و بزرگ به نتیجه نرسید. ما بر آنیم تا در این مقاله، عوامل و بازیگرانی که فساد گسترده‌ای در بنگلادش ایجاد کرده‌اند را جست‌وجو، شناسایی و بررسی کنیم و همچنین قصد داریم مشکلات و چشم‌اندازهای ایجاد یک دولت الکترونیک در بنگلادش و اینکه چگونه این دولت، رکن اصلی موفقیت برای کاهش فساد باشد را بررسی و مطالعه نماییم.

واژگان کلیدی: فساد اداری، دولت الکترونیک، حکمرانی خوب، فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)

۱ - دانشگاه اوتارا (Uttara) بنگلادش

۲ - پژوهشگر مرکز مطالعات و پژوهش‌های سلامت اداری و مبارزه با فساد سازمان بازرسی کل کشور

۱. مقدمه

فساد از نگاه دکتر لابل، رئیس سازمان شفافیت بین الملل «سرطان» است. سخن خانم دکتر لابل در کنفرانس مطبوعاتی در بنگلادش در سال ۲۰۰۷، کاملاً درست است، زیرا فساد پنهان و زیرزمینی، می تواند یک کشور را نابود کند. از سال ۲۰۰۲ بنگلادش به عنوان قهرمان فساد در جهان شناخته شده است. شاخص ادراک فساد سازمان شفافیت بین الملل (CPI) سخن یاد شده را تأیید می کند. اخیراً بنگلادش موفق شده خود را در رتبه هفتم پایین جدول شاخص ادراک فساد، قرار دهد. با اینکه این بهبود از سال گذشته شروع شده اما سناریو کلی آن مورد استقبال قرار نگرفته است. سازمان شفافیت بین الملل می گوید این بهبود به دلیل کاهش فساد در کشور بنگلادش نیست، بلکه بیشتر به دلیل محدودیت های محاسباتی و حسابداری است. تغییرات سیاسی در سال ۲۰۰۷، شکل جدیدی از دولت غیرسیاسی (دولت مراقبت کننده) را معرفی کرده به طوری که پس از آن، فرمول های کاهش فساد به طور گسترده ای به چشم می آیند و این ادراک جهان را نسبت به موفقیت بنگلادش توجیه می کنند. فساد به ذات پدیده ای فراگیر است، ارزش های دموکراسی را تضعیف می کند؛ ارزش های اخلاقی و عدالت اجتماعی را از بین می برد و همیشه علیه توسعه کشورها جریان دارد. فساد، بحران های اقتصادی و سیاسی به ارمغان می آورد و تجارت یک کشور را به شکل جدی به سوی نابودی سوق می دهد. همچنین تأثیرات نامطلوب و منفی آن بر مردم زیاد است. اقدامات علیه فساد همیشه با موفقیت همراه نیست اما ریشه کن کردن آن در بلندمدت می تواند موفقیت آمیز باشد.

دولت الکترونیک می تواند منابع و گلوگاه های فساد را کاهش داده و در مقابل فعالیت های غیرقانونی، مانع ایجاد نماید.

در موضوع دولت الکترونیک، تعاریف بسیاری از سوی محققان وجود دارد. معنی و محتوای «دولت الکترونیک» خیلی بیشتر از وجود یک درگاه (وبسایت) دولتی در شبکه (اینترنت) است. در واقع دولت الکترونیک به معنی کاربرد ابزارهای الکترونیکی برای گسترش و بهبود تعاملات بین دولت و شهروندان، دولت و شرکت ها و کسب و کارهای دولتی و همچنین استفاده از ابزارهای الکترونیکی در روابط و عملیات درون خود دولت برای ساده سازی، گسترش و بهبود دولت دموکراتیک و جنبه های تجاری دولت، با هدف اصلی تقویت کارایی در بخش اداری تعریف شده است (Backus, 2001).

اساساً همه بخش های دولت به اهمیت بالای ارتباط میان دولت با دولت (G2G)، دولت با کسب و کارها (G2B) و دولت با شهروندان (G2C) از نظر ارائه خدمات اشاره دارد (Sobhan et al., 2004). به طور خلاصه، «دولت الکترونیک می تواند به عنوان فرایند انطباق ابزارهای الکترونیکی با بخش ها و قسمت های مختلف دولت تا حد امکان، برای اطمینان از دسترسی مشروع مردم به اطلاعات عمومی و خدمات اداری اطلاعات گرا، با امکان ایجاد شفافیت و پاسخگویی در فعالیت های دولت و ارائه حداکثر خدمات به مردم، به وسیله تغییر و بازطراحی سیستم اداری - عملیاتی دولت، باز توزیع

خدمات و منابع را فراهم می‌کند، تعریف گردد» (Rajon and Zaman, 2008).

«دولت الکترونیک فرصت‌هایی را برای حرکت به جلو با کیفیت بالا، تأمین خدمات دولتی با هزینه‌های مؤثر و بهینه و ایجاد روابط بهتر بین دولت و مردم فراهم می‌کند. دولت الکترونیک به مردم عادی امکان می‌دهد تا با دولت خود به‌طور مداوم، به‌صورت رودررو، در موضوعات مختلف و در سطوح محلی و مرکزی ارتباط برقرار کنند» (Kanaujia and Behera, 2005). کشورهای در حال توسعه برای مبارزه با فساد در معرض چالش‌های بزرگی قرار دارند و فساد در این کشورها به‌علت شفافیت اداری نامناسب، کمبود پاسخگویی و نبود روند و فرآیند نظارت و دیده‌بانی، رو به افزایش است. همچنین حقوق اساسی شهروندان نیز به‌دلیل وجود نظام اداری مبتنی بر کاغذ و غیرالکترونیکی در این کشورها، سرکوب شده است. البته این مشکل می‌تواند با اجرای دولت الکترونیک به‌طور موفقیت‌آمیزی کاهش یابد (Rajon and Zaman, 2008).

این انتظار وجود ندارد که دولت الکترونیک همه فساد را در کشور از بین ببرد اما انتظار می‌رود که سناریوی کلی حکومت را بهبود بخشیده و تأثیر آن شرایط گسترش جریان فساد اداری را محدود نماید. سناریوی کنونی بنگلادش نشان می‌دهد که حکمرانی خوب برای بهبود وضعیت فساد گسترده، ضروری است و دولت الکترونیک می‌تواند یک ابزار مؤثر برای ایجاد حکمرانی خوب باشد. دولت بنگلادش بعد از تحقق این سناریو، روند اجرایی کردن حکومت الکترونیک را آغاز کرد، اما تمام روند روبه‌زوال و رکود بوده و انتظار می‌رود در انتهای راه، نتواند به آن دست یابد. اهداف ما این است که عوامل و بازیگرانی که در فساد گسترده بنگلادش نفوذ دارند را شناسایی کنیم و اینکه چگونه دولت الکترونیک می‌تواند به‌عنوان یک ابزار برای به حداقل رساندن سطح فساد از طریق حکمرانی خوب به‌عنوان یک ستون موفقیت کمک کند.

در این مقاله، ما رابطه فساد و حکمرانی خوب، اهداف و حوزه‌هایی از دولت الکترونیک را به‌صورت پیوسته نشان می‌دهیم و به دنبال آن، منابع داده‌ها و روش تحقیق را در بخش ۴، یافته‌ها و تحلیل را در بخش ۵ و در بخش ۶ نشان خواهیم داد که چگونه دولت الکترونیک، علیه فساد کار می‌کند. استحکام و دوام دولت، چالش‌ها و پیشنهادها قبل از نتیجه‌گیری ارائه شده است.

۲. فساد و حکمرانی خوب

«فساد» عموماً به‌عنوان «سوءاستفاده از قدرت عمومی و دولتی برای سود شخصی به‌گونه‌ای که موجب نقض و شکستن قانون و انجام رفتارهای متقلبانه و غیرقانونی در جایگاه قدرت شود» تعریف شده است (Malik and Mina, 2005). «جرائم سازمان‌یافته و فساد، به دلیل نبود سازوکارهای کنترل دولت و قدرت جامعه مدنی، شکل می‌گیرد» (Buscagila and Dijk, 2005). فساد خیلی بیشتر و بدتر از پدیده‌های مجرد است؛ فساد نوعی خشونت جمعی است که توسط مردم به شکل‌های مختلف انجام

می‌شود و در همه جوامع و کشورها و در همه زمان‌ها شایع است و تفاوت آن‌ها تنها در شدت فساد است. فساد ابتدا مؤسسات و سازمان‌ها را تباہ و فاسد می‌کند و پس از آن، گسترده و نهادینه می‌گردد. فساد، عدم راندمان و کارکرد را در نظام دولت و حکومت، ایجاد می‌کند و به تدریج آن‌ها را در سراسر جامعه به‌عنوان یک کل، گسترش می‌دهد. فساد امور و فعالیت‌های غیرقانونی، غیراخلاقی، فردگرایی، نابرابری، بی‌عدالتی، هدر دادن منابع، ناکارآمدی و عدم تناسب و تناقض در رفتار اداری را ترویج می‌کند (Malik and Mina, 2005) و به‌طور مستقیم با حکومت ارتباط دارد.

«حکمرانی» فرایند تصمیم‌گیری و اجرا است که در حوزه‌های مختلف مورد عمل و استفاده قرار می‌گیرد. حکمرانی گاه در قالب حکومت محلی، حکومت جمعی یا شرکتی، حکومت ملی و حکومت بین‌المللی فعالیت می‌کند. هنگامی که گروهی از مردم برای یک هدف گردهم می‌آیند، در این وضعیت، مؤلفه اصلی حکومت، تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری خواهد بود. این را می‌توان به‌عنوان یک راهنما برای اقدامات و تلاش گروهی توضیح داد. اگر گروه یادشده برای کنترل، بیش‌ازحد بزرگ باشد، هیئت‌مدیره یا نمایندگان برای تصمیم‌گیری انتخاب می‌شوند.

«حکمرانی را می‌توان با یک تعریف ساده شناسایی کرد: هنر مدیریت جوامع و سازمان‌ها» (Biswas et al, 2007). حکمرانی می‌تواند خوب یا بد باشد. حکومت بد، دیوان‌سالار، خودخواه و خودبزرگ‌بین، در تله قوانین باستانی افتاده، غیرحساس و غیرپاسخگو به نیازهای شهروندان، عبورکننده از خطوط قرمز جامعه، دارای تأخیرهای فاحش و فساد گسترده و رشدیابنده است. در مقابل، حکمرانی خوب را می‌توان از طریق ویژگی‌هایش، بهتر شناخت.

این ویژگی‌ها عبارت‌اند از: مشارکت‌پذیری، خواستار جلب رضایت و موافقت عمومی، پاسخگو، شفاف، مسئولیت‌پذیر، اثربخش و کارآمد، عدالت‌پیشه، فراگیر و پیرو قانون اساسی (UNDP, 1997). حکمرانی خوب، دارای شهروندان مراقب و حساس و عاری از فساد است و شهروندان در تصمیم‌گیری فعال و شریک هستند. حکمرانی خوب در هر دو بخش عمومی و غیرانتفاعی، منجر به اثربخشی سازمانی می‌شود. در سطح ملی، حکمرانی خوب تمام جنبه‌های نحوه اداره کشور را شامل می‌شود. دولت الکترونیک نقشی حیاتی در تضمین اجرای تمام خصوصیات حکمرانی خوب، به‌ویژه شفافیت و عاری از فساد بودن دولت را دارد؛ بنابراین می‌توانیم فرض کنیم که بین فساد و حکمرانی خوب رابطه مستقیم وجود دارد و دولت الکترونیک می‌تواند مطمئن باشد که حکمرانی خوب در محیط عاری از فساد به‌وجود خواهد آمد. بدون داشتن حکمرانی خوب، مزایای برنامه‌های عمومی دولت، به گروه‌های هدف و گیرنده‌های از پیش تعیین‌شده، به‌خصوص فقرا نخواهد رسید. برای کشوری مانند بنگلادش که سومین جمعیت فقیر جهان و همچنین بالاترین رتبه فساد در فهرست فاسدترین کشورها طی پنج سال متوالی را دارد، حکمرانی خوب نه‌تنها ضروری و اساسی، بلکه غیرقابل صرف‌نظر است.

محیط جهانی ثابت می‌کند که دولت الکترونیک فساد را مدیریت می‌کند. نمونه‌های زیر این

مطلب را به اثبات می‌رساند: دفتر دادستانی عالی جمهوری کره و دفتر دادستانی منطقه سئول، دولت الکترونیک را برای مقابله و رسیدگی به تخلفاتی که بیشتر فناورانه و تاکتیکی بوده‌اند و نیز برای کمک به بررسی و پیگیری فساد با فن‌های مدرن و جدید رایانه‌ای، تأسیس کرده‌اند (Peak, 2000). در پاکستان، اداره مالیات به طور کامل بازسازی و سیستم‌های ICT معرفی شده که هدف از طراحی و اجرای آن، کاهش تماس بین مالیات گیرندگان و مالیات دهندگان و در نتیجه، کاهش ایجاد فرصت‌های فساد است (Maqbool, 2000). فیلیپین مصمم است برای به دست آوردن و بازگرداندن درآمد ناشی از فرار مالیاتی، با استفاده از روش‌های رایانه‌ای تلاش نماید.

یک پایگاه داده اطلاعاتی، جزئیات مربوط به بازپرداخت‌های مالیات و پرداخت‌های شش سال گذشته شامل اقلام برنامه‌های خرید و فروش شرکت‌ها، معاملات واقعی املاک و مستغلات آن‌ها، اعتبارات تخصیص داده شده به مالیات، بازپرداخت وام‌های اعطا شده، واردات، مشوق‌های دولتی و تخفیف‌های خرید را بررسی کرده است. تاکنون، ۶۱۶ شرکت که فرار مالیاتی داشتند شناسایی و اسامی و مشخصات آن‌ها برای پرداخت اعلام شده است (Bondoc, 2002)؛ از جمله مهم‌ترین پیام‌های موفقیت دولت الکترونیک در «آندرا پرادش»، یکی از ایالت‌های هند، ثبت نام بخش‌های مختلف (CARD) توسط اداره رایانه‌ای آن، است. غیرشفاف بودن ارزیابی اموال در گذشته، باعث می‌شد تا شهروندان مجبور شوند افرادی را به عنوان واسطه استخدام و از خدمات مفسدانه ایشان استفاده نمایند. تصویر برداری، فهرست کردن و نگهداری دستی اسناد و مدارک بر روی کاغذ، بسیار زمان بر بود که در دولت الکترونیک دستگاه‌های الکترونیکی جایگزین همه آن‌ها شده است (Haque, 2002).

زامن و راجون (۲۰۰۸) نشان دادند که دولت الکترونیک فساد در فرآیند دولت مرکزی، ادارات دولتی، بخش آموزش، سیستم قضایی، اقتصاد، کشاورزی، فرآیند مناقصه و سایر بخش‌ها از جمله مدیریت زمین و اموال، مدیریت انتخابات، سازمان‌های مجری قانون و نظارتی و مانند اینها را به کمترین مقدار خود می‌رساند. ما با این نظریه موافقیم که فساد می‌تواند حتی نظام دولت الکترونیک را در صورت وجود تلاش‌های خرابکارانه، فاسد کند. چنین عملی می‌تواند به عنوان محدودیت اصلی در کارایی نظام دولت الکترونیک تلقی شود.

۲-۱ سناریوی کنونی فساد در بنگلادش

فوری‌ترین مشکلی که بنگلادش باید بر آن غلبه کند، افزایش گسترده فساد در تمامی سطوح است. در فهرست شاخص ادراک فساد (CPI) در سال ۲۰۰۷، بنگلادش ۲ امتیاز جدید گرفته و موجب شده که در رتبه هفتم پایین فهرست کشورها قرار گیرد؛ یعنی در میان ۱۸۰ کشور، رتبه ۱۶۲ را به خود اختصاص داده است (CPI 2007). شاید به یاد داشته باشید که بنگلادش قبلاً به مدت پنج سال متوالی در سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۵ در پایین جدول فهرست مذکور قرار گرفته بود. فهرست شاخص ادراک فساد کشورها، رتبه‌بندی بنگلادش را از عدد ۳ در سال ۲۰۰۶ به عدد ۷ برای سال ۲۰۰۷ بهبود بخشیده، اما رتبه این

کشور در عدد «۲» ثابت باقی ماند. این موضوع ممکن است به دلایل زیر باشد.

۱- از لحاظ نمره، شاخص مذکور میانگین چرخشی دو سال رانشان می دهد. داده‌های جمع آوری شده تا پایان ژوئیه ۲۰۰۷، در شاخص این سال گنجانده شده و این معنی را به ذهن متبادر می کند که شاخص در سال ۲۰۰۷، به طور نسبی بیشتر از داده‌های سال ۲۰۰۶، تأثیر گرفته است؛

۲- این شاخص، داده‌های مربوط به فساد استخراج شده را از نظر کارشناسان و نظرسنجی‌های کسب و کار به دست آورده، بنابراین ممکن است که یک حس ناامنی و عدم اطمینان در میان تجار و اهالی کسب و کار، به دلیل شکستن رکورد و مبارزه با فساد در سال ۲۰۱۱ در بنگلادش، به وجود آمده باشد و این موضوع مانع کسب امتیاز بالاتر یا رتبه بهتر برای بنگلادش شده است.

پس از استقلال بنگلادش در سال ۱۹۷۱، فساد در این کشور شایع شد. پس از آن اکثر صنایع موجود توسط صاحبان پاکستانی رها شدند. در میان آن‌ها، ۸۵ درصد صنایع باید با حمایت و سرمایه دولت شروع به کار می کردند؛ اما این صنایع برای شروع عملیات، نیاز به سرمایه زیادی داشتند که دولت این حجم از سرمایه را نداشت. البته هنوز هم برخی از صنایع در بنگلادش توسط مقامات دولتی اداره می شوند. با گذشت ۸۰ سال، دولت بنگلادش متوجه شد این سیاست حمایتی، کاهنده رشد کشور است و به دلیل وجود انحصار و مصلحت‌های دولتی، بسیاری از ناهنجاری‌ها و عملیات مفسدانه در جامعه خلق شده و گسترش پیدا کرده است. در نتیجه، رشد اقتصادی بنگلادش، در مقایسه با سایر کشورهای همسایه مثل هند، بوتان و مالدیو ابداً رضایت‌بخش نبوده است.

دلایل وجود فساد تنها محدود به حوزه کارکنان و مسئولین دولتی نیست، بلکه سیاستمداران و همکاران آن‌ها نیز نقش حیاتی در گسترش فساد دارند. ویروس بدخیم فساد حتی در میان مردم عادی، برجسته شده است. عموم مردم اغلب دچار سردرگمی هستند و نمی‌توانند تشخیص دهند چه چیزی مناسب و منصفانه و چه چیزی اشتباه و مفسدانه است آن‌ها نمی‌توانند بین این دو تمایز قائل شوند، زیرا در جامعه شفافیت وجود ندارد و فساد فراوان در همه حوزه‌های آن فراگیر شده است. علل اصلی گسترش و افزایش فساد، جذابیت دستیابی جامعه به یک استاندارد بالاتر در زندگی در یک دوره زمانی بسیار کوتاه و/یا حفظ کردن آینده نسل بعد و نبود امنیت اجتماعی است.

در کنار تمام دلایل، رژیم سیاسی هم به عنوان یکی از علل اصلی گسترش فساد اداری چنان که مردم تصور می‌کنند، مطرح شده است؛ اما این غیرمنصفانه است اگر بگوییم فساد به دلیل یک یا دو رژیم سیاسی گسترش یافته است. باین حال، مقامات سیاسی جوامع مختلف، فساد را برای حدود سه دهه یا بیشتر، افزایش داده‌اند.

«فساد اداری در این کشور منجر به تخریب ارزش‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی، نقض حقوق بشر، از بین رفتن حاکمیت قانون و استقلال قوه قضائیه، تشویق تروریسم، گسترش بی‌عدالتی اجتماعی و نابرابری و درگیری جامعه دانشجویی با اجرای اهداف سیاسی ناعادلانه شده است» (Husain, 2007).

تأثیر فساد در تمام مناطق اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی بنگلادش قابل درک است. به دلیل وجود فساد، نمی‌توان بر فقر گسترده در بنگلادش غلبه کرد. متأسفانه، ابتکاراتی که تاکنون برای کاهش فساد اداری انجام شده تا قبل از سال ۲۰۱۱، ضمن اجرایی شدن گسترش احزاب سیاسی، موفقیت آمیز نبود و کشور هنوز در تاریکی به سر می‌برد. حتی کشور نمی‌توانست به وجود عدالت مطمئن باشد؛ دموکراسی در اثبات خود به مردم، کاملاً شکست خورده بود. جایگزین دیگری برای یافتن راه‌حل‌هایی برای مبارزه با فساد گسترده فعلی در بنگلادش، وجود ندارد.

۳. اهداف و حوزه‌های دولت الکترونیک

اهداف دولت الکترونیک مشابه اهداف حکمرانی خوب است و می‌تواند به دو بخش خارجی و داخلی طبقه‌بندی شود. اهداف خارجی دولت الکترونیک، بر آوردن نیازها و انتظارات مردم و کسب رضایتمندی مورد انتظار ایشان، با ساده‌سازی تعامل با سرویس‌های مختلف برخط است. استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در عملیات و فعالیت‌های دولت، برقراری تعامل و ارتباط مؤثر با مردم، شهروندان، گروه‌های کسب‌وکار و سایر سازمان‌ها را به صورت سریع، شفاف، پاسخگو و کارآمد به سرعت تسهیل می‌کند. این در ماده ۱۹ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی ذکر شده که دسترسی به اطلاعات و آزادی بیان، از جمله حقوق بنیادین افراد و پیش شرط لازم برای توانمندسازی مردم و تضمین شنیدن صدا و مشارکت آن‌ها خواهد بود، بنابراین، همچون یک سلاح کلیدی در مبارزه با فقر و فساد عمل خواهد کرد. پیام اصلی این مقاله توانایی دولت الکترونیک برای کمک به تضمین حقوق بشر و جلوگیری از فساد است.

در حوزه فعالیت‌های دولتی، اهداف داخلی دولت الکترونیک، در راستای اهداف خارجی آن است. این موضوع به برآورده کردن انتظارات بخش عمومی، به شکلی رضایت‌بخش و در مقیاس بزرگ کمک می‌کند. در فعالیت‌های دولتی در هر معامله، صرفه‌جویی قابل توجه دولت در هزینه‌ها نتیجه خوبی خواهد داشت و تعامل میان ذی‌نفعان به صورت الکترونیکی و کاهش فساد را تضمین می‌کند.

محدوده دولت الکترونیک، حمایت و ساده‌سازی حکمرانی برای ذی‌نفعان شامل: دولت، شهروندان و اهالی کسب‌وکار است. این می‌تواند هر سه طرف را به هم متصل کرده و فرآیندها و فعالیت‌ها را پشتیبانی کند و فقط در مورد دسترسی دیجیتالی به اطلاعات دولت یا پرداخت‌های الکترونیکی نیست. در واقع تغییر چگونگی ارتباط مردم با دولت‌ها به همان اندازه تغییر نحوه ارتباط شهروندان با یکدیگر خواهد بود.

دولت الکترونیک به شهروندان امکان برقراری ارتباط و مشارکت در سیاست‌گذاری و تصمیم‌سازی‌های دولت را می‌دهد. به عبارت دیگر، این امر به شهروندان اجازه می‌دهد تا در فرآیند

تصمیم‌گیری دولت شرکت کرده و با استفاده از دولت الکترونیک به‌عنوان یک ابزار، نیازهای واقعی و رفاه خود را تأمین نمایند. به گفته کوئلرز (۲۰۰۵)، «دولت دموکراتیک اثربخش، باهدف دستیابی و رسیدن به توسعه انسانی پایدار و برابر، نیاز دارد که به فساد، به‌عنوان عامل تجزیه اجتماعی و انحراف نظام اقتصادی» نگاه کند.

۳-۱- ابتکارات دولت الکترونیک در بنگلادش

زمانی که واژه دولت الکترونیک پرآوازه شد بسیاری از ابرشرکت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات بنگلادش، با سازمان‌دهی سمینارها و کارگاه‌ها به آن توجه زیادی نشان دادند. براین اساس، آن‌ها سیاست‌گذاران دولت را متقاعد کردند تا در سال ۲۰۰۱ یک گروه کاری فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) به ریاست نخست‌وزیر را برای معرفی دولت الکترونیک در بنگلادش، تشکیل دهند. در ارزیابی تبلیغاتی آن‌ها، ظاهراً فرض بر این بود که حکومت به‌صورت یک‌روزه، دولت الکترونیک را اجرا خواهد کرد. بااین حال، تا پنج سال بعد، پیشرفت قابل‌ذکری دیده نشد و تاکنون نیز چیزی مشخص نشده است. به‌غیراز «گروه برنامه‌ریزی» و «وزارت مالیه»، هیچ وزارتخانه دیگری نمی‌تواند سامانه‌های نرم‌افزاری مفید و موردنیاز خود را، حتی برای استفاده داخلی، اجرا کند. البته برخی از وزارتخانه‌ها (وزارت علوم و فناوری) برخی از وبسایت‌های آماری را باهدف انتشار اطلاعات به عموم مردم، ایجاد کرده‌اند. این وبسایت‌ها، تعاملی نیستند و هیچ جایی برای مشارکت فعال مردم علاقه‌مند در آن‌ها وجود ندارد. علاوه‌براین، وبسایت‌ها به‌طور منظم به‌روز نشده‌اند و گاهی مردم با استفاده از اطلاعات قدیمی گمراه می‌شوند.

در حوزه دولت الکترونیک، تمام سازمان‌های دولتی باید عضوی از شبکه سراسری و مرتبط با آن باشند. این ارتباط همگانی در شبکه، تبادل اطلاعات بین ارگان‌های مختلف دولتی بدون مداخله افراد را آسان و سریع می‌کند.

متأسفانه تا به امروز، تمام سامانه‌های نرم‌افزاری که در بنگلادش گسترش و توسعه یافته‌اند با یکدیگر مرتبط نیستند، سازمان‌های دولتی از هم گسسته هستند و از تکنیک‌های به‌اشتراک‌گذاری داده‌های بین بخشی و بین سازمانی به‌صورت الکترونیکی استفاده نمی‌کنند.

رایانه‌ای کردن و دولت الکترونیک در معنی، مترادف نیستند. در واقع، بیشتر از پنج سال است که فرآیند رایانه‌ای شدن، در برخی از وزارتخانه‌ها یا بخش‌های دولتی بنگلادش آغاز شده؛ اما واقعاً حرف اصلی این است که تاکنون دولت الکترونیک اجرا نشده و ما باید برای اجرای دولت الکترونیک در کشورمان، راه طولانی را طی کنیم.

۴. منبع داده‌ها و روش تحقیق

در جهان پیشرفته و مدرن امروز دولت الکترونیک پدیده جدیدی نیست. مردم به‌طور جدی در مورد قبل و بعد از پیاده‌سازی و اجرای این موضوع، تحقیق می‌کنند. همچنین اطلاعات تکمیلی در مجلات، کتاب‌ها و اینترنت به‌اندازه کافی وجود دارد. داده‌های اولیه و تکمیلی برای مطالعه و تحقیق گردآوری می‌شوند. داده‌های اولیه مرتبط با این مقاله، به‌وسیله ایمیل، بحث باز و تکمیل پرسشنامه‌های از پیش طراحی شده، جمع‌آوری شده‌اند. در فرایند تحلیل تکمیلی داده‌ها و اطلاعات، ما دریافتیم که مدل تولید شده برای این موضوع، بیشتر ماهیت کیفی دارد و هیچ تلاش قابل توجهی برای تحلیل موضوع با روش‌های کمی به دلیل ماهیت آن، یافت نشده است. هدف اصلی این است که دریابیم، آیا دولت الکترونیک می‌تواند به‌عنوان یک ابزار ضدفساد عمل کند؟ درواقع، چالش اساسی این است که نیروهای پنهان تأثیرگذار بر فساد را شناسایی کنیم. براین اساس با کمک ادبیات موضوع و هم‌زمان با پاسخ‌دهندگان، متغیرها مورد شناسایی و تحلیل قرار گرفته‌اند. ساختار پرسشنامه، به زبان انگلیسی و با استفاده از مقیاس پنج نقطه‌ای لیکرت (LIKERT) تهیه شده است. همراه با پرسش‌های ساختاریافته، در برخی از سؤالات باز، پرسشنامه به شناسایی برخی از نیروهای اضافی که در گسترش فساد مؤثر هستند پرداخته شده است. حدود ۱۳۰ پرسشنامه توزیع شده و از میان آن‌ها تعداد ۱۰۰ نفر پرسشنامه‌ها را تکمیل کرده‌اند (نرخ پاسخ برابر ۷۶/۹۲ درصد است) پاسخ‌دهندگان از سن، تحصیلات، جنس و گروه‌های کاری مختلف، تشکیل شده‌اند. یک نظرسنجی با نمونه‌گیری ساده، بین فارغ‌التحصیلان دانشگاه که اکثر آن‌ها سطح تحصیلات تکمیلی را به پایان رسانده‌اند انجام شده و تعداد زیادی از ایشان از دوره کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی (MBA) انتخاب شده بودند. به این ترتیب پاسخ‌های گروه‌های مختلف مردم به‌دست آمد. محققان، دانشجویان کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی را به دلیل ماهیت ناهمگون و پیشینه تجربی آن‌ها برای پاسخگویی به مقوله‌های مختلف حرفه‌ای، انتخاب کرده‌اند. ترکیب جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان در جدول ۱ به تفصیل ارائه شده است. در مجموع دولت الکترونیک در بنگلادش پدیده‌ای نوظهور با دانش کم می‌باشد، بنابراین پاسخ‌دهندگان محتاطانه شناسایی شده‌اند.

این پرسشنامه به دو بخش تقسیم شده، قسمت مقدمه برای جمع‌آوری ایده‌های کلی درمورد موضوع، طراحی شده و سپس یک ایده و تعریف مختصر از دولت الکترونیک و فساد، برای پاسخ‌دهندگان ارائه گردید. پس از ارائه مفاهیم، پاسخ‌دهندگان دوباره درخواست کردند درمورد فساد و دولت الکترونیک، با روشی منظم و ساختارمند، هدف اصلی آن توضیح داده شود.

این مطالعه از ترکیب رویکرد تجربی و اکتشافی استفاده کرده است. علاوه بر آمار توصیفی و آنالیز عوامل، ارائه‌های گرافیکی به‌عنوان سنجش آمار کمی مورد استفاده قرار گرفته است. داده‌ها با کمک بسته‌های نرم‌افزاری SPSS، MINITAB و S-Plus پردازش شده‌اند.

۵. تحلیل و یافته‌ها

هدف ما در این مقاله، بررسی سطح آگاهی مردم نیست؛ اما داده‌های جمع‌آوری شده، یک تجربه تلخ، درخصوص سطح پایین دانش پاسخ‌دهندگان درمورد دولت الکترونیک، را به ما نشان می‌دهد و پاسخ‌های به‌دست آمده، واقعاً شگفت‌انگیز است. با اینکه ما می‌دانیم «دولت الکترونیک» در واقعیت فقط یک واژه است اما پاسخ‌های ارائه شده، ما را شوکه کرده است. جدول شماره ۱ به‌عنوان نتیجه این پاسخ‌ها، به‌شرح زیر می‌آید.

جدول ۱- سطح آگاهی درخصوص دولت الکترونیک (به درصد)

بی اطلاع	مطلع			جمع کل	مشخصات پاسخ دهندگان
	میزان دانش				
	اندک	تاحدودی	کم		
۱۰	۸	۴۰	۴۲	۱۰۰	سن
۴	۶	۱۸	۱۸	۴۶	۲۵ تا ۳۵
۴	۲	۱۲	۱۶	۳۴	۳۵ تا ۴۵
۲	۰	۶	۲	۱۰	۴۵ تا ۵۵
۰	۰	۴	۶	۱۰	۵۵ تا ۶۵
۱۰	۸	۴۰	۴۲	۱۰۰	تحصیلات
۲	۰	۱۶	۲۰	۳۸	فارغ‌التحصیل
				۶۲	تحصیلات تکمیلی
۱۰	۸	۳۸	۴۴	۱۰۰	شغل
۰	۰	۲	۶	۸	دانشجو
۰	۴	۱۰	۶	۲۰	استاد
۲	۰	۲	۱۰	۱۴	کارکنان بخش عموم
۲	۰	۶	۶	۱۴	کارکنان سازمان‌های مردمی
۰	۰	۰	۴	۴	اهالی کسب‌وکار
۶	۴	۱۸	۱۲	۴۰	دیگران
۱۰	۸	۴۰	۴۲	۱۰۰	جنس
۸	۸	۳۶	۴۰	۹۲	مرد
۲	۰	۴	۲	۸	زن
۱۰	۸	۳۸	۴۴	۱۰۰	دین
۸	۸	۳۴	۴۰	۹۰	مسلمان
۲	۰	۴	۴	۱۰	بقیه

نتایج به‌دست آمده از جدول ۱ بسیار تأثیرگذار است. ۱۰ درصد از پاسخ‌دهندگان که بالاتر از سطح

تحصیلات دانشگاهی هستند هرگز چیزی در مورد «دولت الکترونیک» شنیده‌اند.

۴۲ درصد پاسخ‌دهندگان اطلاعات کمی در مورد آن داشتند که ۸/۱ درصد ایشان بین ۲۵ تا ۳۵ سالگی قرار داشتند و فقط ۸ درصد پاسخ‌دهندگان جزئیات بیشتری در مورد واژه «دولت الکترونیک» می‌دانستند، همه آن‌ها در سطح تحصیلات تکمیلی هستند که نیمی از آن‌ها عضو آکادمی فرهنگستان‌ها و چند صدم ایشان نیز از گروه مردان هستند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که آنها (۴۲ درصد) به مسائل اساسی محیط اطراف خود آگاهی دارند. ۱۲ درصد از پاسخ‌دهندگان در مورد این واژه چیزهایی شنیده‌اند اما سطح دانش ایشان بسیار ناچیز است.

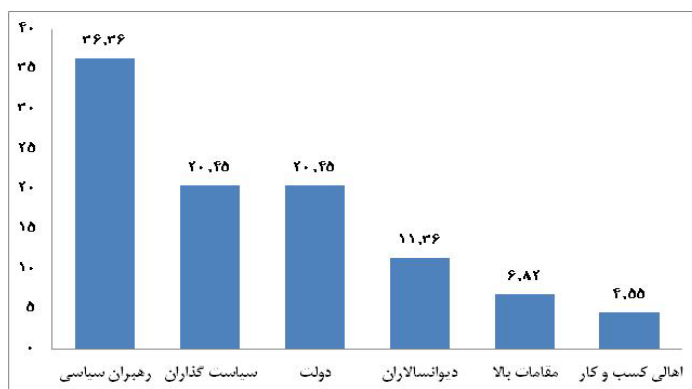
در پاسخ به دلایل فساد، پاسخ‌دهندگان به شیوه‌های مختلف پاسخ داده‌اند، برخی به متغیرها یا عوامل فساد اشاره کرده‌اند و گروهی نیز تأکید زیادی بر ذی‌نفعان (کنشگران) فساد داشتند. جدول ۲ نشان می‌دهد که ۵۲ درصد مردم فکر می‌کنند فساد ناشی از کمبود و نبود پاسخگویی و شفافیت در جامعه است و ۳۶ درصد مردم، فساد را ناشی از فقدان حاکمیت قانون در کشور می‌دانند. ۳۲ درصد، بی‌سوادی یا عدم آموزش مناسب را علت فساد می‌دانند. همچنین ما می‌بینیم که فقر، سهم زیادی در گسترش فساد در بنگلادش داشته است. تعدادی از پاسخ‌دهندگان ادعا می‌کنند که برخی از ارزش‌های اجتماعی مانند نادرستی، فقدان وطن‌پرستی، نبود حرمت و کرامت انسانی، فقدان ارزش‌های اخلاقی، جاه‌طلبی بیش از حد و جمعیت خیلی زیاد و برخی از متغیرهای اقتصادی-اجتماعی مانند بیکاری، اقتصاد فقیر، نابرابری در توزیع ثروت و فقر در گسترش فساد دخیل هستند. شکل ۱، نتایج نظرات گروهی از پاسخ‌دهندگان که فکر می‌کردند کنشگران (ذی‌نفعان و سهامداران) بیشتر مسئول گسترش فساد هستند را نشان می‌دهد. حدود ۵۷ درصد از پاسخ‌دهندگان افراد مرتبط با سیاست مانند رهبران سیاسی و / یا سیاست‌گذاران را فاسد می‌دانند. دولت و دیوان‌سالاران (بوروکرات‌ها) ادعا می‌کنند که بر اساس شدت فساد آن‌ها، بنگلادش رتبه سوم و چهارم را خواهد داشت.

در پاسخ به سؤال: آیا فرصتی برای وقوع فساد وجود دارد؟ جدول شماره ۳ یک ایده درباره شکل بومی فساد به ما می‌دهد که بین هفت نوع از ذی‌نفعان مشترک است و بر اساس مطالعه بسیار دقیق از منابع تکمیلی به دست آمده است. همان نمودار نشان می‌دهد که فساد بین دیوان‌سالاران و کارفرمایان و تاجران به رتبه اول رسیده و دیوان‌سالاران و نمایندگان دولت محلی، پایین‌ترین سهم را در فساد در مقایسه با دیگران دارند.

جدول ۲- دلایل فساد

رتبه	فراوانی انباشته	فراوانی	متغیرها (عوامل)
۳	۱۰/۴۵	۲۸	عدم پاسخگویی
۴	۸/۹۶	۲۴	عدم شفافیت
۷	۱/۴۹	۴	سوءاستفاده از قدرت یا عملکرد ناعادلانه قدرت

رتبه	فراوانی انباشته	فراوانی	متغیرها (عوامل)
۴	۸/۹۶	۳۴	فقر
۷	۱/۴۹	۴	مصلحت‌گرایی
۶	۲/۹۹	۸	عدم صداقت
۶	۲/۹۹	۸	توزیع ناعادلانه ثروت
۷	۱/۴۹	۴	انتصابات نادرست
۶	۲/۹۹	۸	فقدان ارزش‌های اخلاقی
۵	۴/۴۸	۱۲	جاه‌طلبی خیلی زیاد
۷	۱/۴۹	۴	بیکاری
۷	۱/۴۹	۴	میهن‌دوستی ضعیف
۶	۲/۹۹	۸	خودخواهی
۲	۱۱/۹۴	۳۲	بی‌سوادی
۱	۱۳/۴۳	۳۶	نبود حاکمیت قانون
۷	۱/۴۹	۴	نداشتن عزت‌نفس
۵	۴/۴۸	۱۲	ناآرامی سیاسی
۷	۲/۹۹	۸	پارتنری بازی
۵	۴/۴۸	۱۲	اقتصاد فقیر
۵	۴/۴۸	۱۲	حرص و طمع
۷	۱/۴۹	۴	نبود امنیت اجتماعی
۶	۲/۹۹	۸	جمعیت خیلی زیاد
	۱۰۰/۰۰		جمع کل

شکل ۱- جایگاه ذی‌نفعان در فساد

در جدول ۳ می‌بینیم که حدود ۵۸/۴ درصد (بیش از نیمی از موارد) از فساد در میان شش زوج بالای فهرست از ذی‌نفعان به اشتراک گذاشته شده است.

جدول ۳- ترکیبات متفاوت فساد

رتبه	فراوانی انباشته	فراوانی	ذی‌نفعان
۱	۱۴/۰۲	۶۰	AB
۶	۶/۵۴	۲۸	AE
۴	۸/۴۱	۳۶	AD
۹	۳/۷۴	۱۶	AC
۷	۵/۱۴	۲۲	AF
۱۴	۰/۹۳	۴	AG
۱۲	۲/۳۴	۱۰	BF
۲	۱۲/۱۵	۵۲	BE
۱۰	۳/۲۷	۱۴	BD
۹	۳/۷۴	۱۶	BC
۱۳	۱/۸۷	۸	CD
۱۲	۲/۳۴	۱۰	CE
۵	۷/۴۸	۳۲	CG
۱۱	۲/۸۰	۱۲	CF
۱۳	۱/۸۷	۸	DG
۱۲	۲/۳۴	۱۰	FG
۱۳	۱/۸۷	۸	DF
۳	۹/۸۱	۴۲	DE
۷	۵/۱۴	۲۲	EF
۸	۴/۲۱	۱۸	EG
	۱۰۰/۰۰		

A= دیوان سالاران / B= اهالی کسب و کار / C= شهروندان / D= سیاستگذاران / E= رهبران سیاسی / F= سازمان‌های خصوصی / G= نمایندگان دولت محلی (رئیس، اعضا)

ما پرسشنامه خود را براساس هفت مورد از مهم‌ترین متغیرهایی که از اطلاعات منابع ثانویه و ادبیات موجود به دست آمده، ساخته‌ایم. تمام متغیرها در موضوع فساد و دولت الکترونیک رایج هستند. در این مطالعه، تحلیل مؤلفه اصلی (PCA) و تحلیل عامل (FA) برای استخراج مهم‌ترین مؤلفه‌ها و پیدا کردن

متغیرهایی که بیشترین درخواست فساد را دارند، انجام شده است. این متغیرها به صورت ترکیبی عمل می کنند و باعث تقویت و افزایش فساد می شوند.

در روش مؤلفه اصلی (PC) از تحلیل عامل، برای بررسی متقابل اعتبار و درستی یافته های فوق از ادبیات موضوع و نیز تلاش های پاسخ دهندگان برای برهم زدن ترکیب متغیرها، استفاده می شود. در جدول ۴ می بینیم که چهار مؤلفه اول، مسئول تغییرات بیش از ۸۱/۶ درصد، در میان متغیرها هستند که نشان می دهد ۳ مؤلفه اول با داشتن ارزش های ذاتی بزرگ تر از یک، مؤلفه های معنی دار و مهمی به حساب می آیند. در همان نمودار، تحلیل عامل نشان می دهد که بیش از ۵۳ درصد تغییرات تنها با سه عامل اول توضیح داده شده است. در حال حاضر ما تلاش می کنیم بر روش مؤلفه اصلی و خود عوامل تأکید کنیم تا بتوانیم عامل مربوط را در جای خاص خود در جدول ۵ قرار دهیم.

جدول ۴- تحلیل مؤلفه اصلی و تحلیل عامل

مؤلفه	مقدار ویژه	تحلیل مؤلفه اصلی		تحلیل عامل		
		درصد تغییرات	تغییرات انباشته	بارگذاری SS	درصد تغییرات	تغییرات انباشته
۱	۱/۸۳۸	۰/۴۰۸	۰/۴۰۸	۱/۴۶۵	۰/۲۰۹	۰/۲۰۹
۲	۱/۱۴۶	۰/۱۵۸	۰/۵۶۷	۱/۱۷۸	۰/۱۶۸	۰/۳۷۷
۳	۱/۰۸۵	۰/۱۴۲	۰/۷۰۹	۱/۰۸۶	۰/۱۵۵	۰/۵۳۳
۴	۰/۹۴۱	۰/۱۰۷	۰/۸۱۶			
۵	۰/۷۵۱	۰/۰۶۸	۰/۸۸۴			
۶	۰/۷۰۴	۰/۰۵۹	۰/۹۴۴			
۷	۰/۶۸۱	۰/۰۵۵	۱/۰۰۰			

جدول ۵ - اهمیت و ارتباط میان عوامل

متغیرها							تحلیل مؤلفه	
زمان	هزینه	خط قرمز	دولت/شهروند	پاسخگویی/شفافیت	انحصار	مصلحت گرایی		
۰/۵۳۰	۰/۶۲۵	۰/۴۰۲	۰/۳۸۴				۱	
۰/۴۱۱		۰/۴۳۳	۰/۱۷۸	۰/۱۴۳	۰/۳۴۲	۰/۶۸۹	۲	
	۰/۴۹۵	۰/۴۳۶	۰/۴۵۵	۰/۲۸۳		۰/۵۱۸	۳	
۰/۲۰۸	۰/۱۱۴	۰/۴۰۹	۰/۱۲۰	۰/۸۵۱	۰/۱۷۶		۴	
تحلیل عامل								
۰/۳۶۰	۰/۳۳۲	۰/۸۹۵	۰/۵۷۵		۰/۳۰۴			۱
۰/۴۰۹	۰/۹۳۱		۰/۲۶۱	۰/۲۴۸				۲
۰/۱۳۴			۰/۱۲۹		۰/۲۳۴	۰/۹۹۵	۳	

در جدول ۵ ما تلاش کرده‌ایم که مشخص کنیم کدام متغیرها بر مؤلفه‌های با قلمرو مشابه، مؤثر هستند. ما در تحلیل مؤلفه (ردیف دوم در جدول ۵) می‌بینیم که زمان، هزینه، خط قرمزها و رابطه دولت-شهروند (GC) مهم‌ترین مؤلفه‌ها را تشکیل داده که موجب ۴۰/۸ درصد تغییرات است (جدول ۴، ستون سوم-ردیف اول) و ما همان نوع علامت (نشانه) از ارتباط، یکپارچگی و درستی را در میان چهار متغیر دریافت می‌کنیم. ما آن‌ها را به عنوان ناکارآمدی در حکمرانی ذکر می‌کنیم. ناکارآمدی در نبود حکمرانی خوب، باعث ایجاد هزینه‌های بزرگ (رقم ۰/۶۲۵ در سطر اول جدول ۵) و تأخیر در عملکرد بهتر در جامعه (رقم ۰/۵۳۰؛ در سطر اول جدول ۵) می‌شود. متغیرها با عامل منتسب به خود، مؤلفه‌های ناکارآمدی را با توجه به اهمیت و سهم آن‌ها در ایجاد فساد فراگیر، به ترتیب درجه‌بندی می‌کنند. متغیرهای زمان، هزینه، خط قرمزها، رابطه دولت و شهروندان و انحصار، یک تلاش مشترک برای فراگیر یا هموار کردن فساد ایجاد می‌کنند. عبور از خط قرمزها (با عدد ۰/۸۹۵ در جدول ۵ نشان داده شده) که خود بیشترین کمک را به گسترش فساد کرده است. متغیرهای زمان، هزینه، رابطه دولت و شهروندان و عدم وجود پاسخگویی یا شفافیت، با ابعاد مشابه به عنوان عامل دوم گسترش فساد در جدول ۵، نشان داده شده است. ما انحصار و مصلحت‌گرایی که یک عامل استبدادی بوده و عامل سوم گسترش فساد محاسبه شده و باعث غیرقابل قبول و مبهم شدن دولت الکترونیک می‌شود را حذف می‌کنیم. در اینجا می‌توان ذکر کرد که عامل سوم به عنوان یک عامل استبدادی، نفوذ بیشتری بر متغیرهای زمان و رابطه دولت و شهروندان، به نفع فساد دارد. مؤلفه سوم نیز متغیرهای هزینه و عدم پاسخگویی یا شفافیت را با خط قرمزها و ارتباط دولت-شهروندان مقایسه می‌کند.

۶. دولت الکترونیک علیه فساد

دیدیم که متغیرهای فوق (زمان، هزینه، خط قرمزها، رابطه دولت-ملت، انحصار، مصلحت‌گرایی، مسئولیت‌پذیری و شفافیت) بر فساد تأثیر فزاینده می‌گذارند و اثر همه آن‌ها باهم فساد را در محیط، بومی می‌کند. دولت الکترونیک اهمیت اساسی دارد زیرا از فناوری ارتباطات و اطلاعات (ICT) که سرعت زیاد، جزء ذاتی و مؤلفه اصلی آن است، استفاده می‌کند. صدها نفر از مردم نمی‌توانند از یک کامپیوتر مجزا به صورت موازی استفاده کنند، به این معنی که دولت الکترونیک باید زمان را کاهش دهد و ما را قادر به ساده کردن قوانین نماید. ترخیص کالا از پنجره واحد گمرک، به شهروندان در بخش‌های مختلف خدمات ارائه می‌کند؛ یعنی کاهش زمان و در نتیجه کاهش هزینه‌ها که با استفاده از ماشین و فناوری ارتباطات و اطلاعات صورت می‌گیرد. انقلاب فناوری اطلاعات و ارتباطات، سرعت و میزان کار قوه قضائیه را در وضعیت مکاتبه با دادگاه‌های عالی و دیوان عالی کشور، افزایش می‌دهد که همه به صورت برخط می‌توانند پرونده‌ها و مکاتبات را مطالعه و بررسی نمایند. این حاکمیت قانون می‌تواند توسط دولت الکترونیک تضمین شود. دولت الکترونیک فرآیندهای سریع را فراهم می‌کند؛ ردیابی

و نظارت بر پرونده‌ها به صورت برخط توسط مقامات بالاتر یا مقامات برتر که مسئولیت پاسخگویی به جوانان را بر عهده دارند، انجام می‌شود، در نهایت شفافیت، پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری به وسیله دولت الکترونیک تضمین می‌شود. این موارد، مسیر وقوع فساد را محدود می‌نمایند.

دولت الکترونیک می‌تواند واسطه‌های متعدد بین افسر مسئول و شهروند معمولی، یعنی بین افسر امنیتی، پلیس و کارکنان را حذف کند، این‌ها (واسطه‌ها) کسانی هستند که نفوذ نامطلوبی به نفع فساد میان مقامات عالی‌رتبه و شهروندان ایجاد می‌کنند. در نتیجه ارتباط بین دولت (مقامات رسمی و/ یا دیوان‌سالاران) و شهروندان بهتر و سالم‌تر خواهد شد.

دولت الکترونیک اهمیت قابل توجهی در ردیابی فساد جهانی دارد. این ساختار هماهنگ در سطح بین‌الملل به وسیله تبادل به موقع اطلاعات و داده‌ها در هر دو سطح ملی و بین‌المللی تقویت می‌شود. این را می‌توان با استفاده از سازمان‌ها و آژانس‌های مختلف مانند پلیس بین‌الملل، صندوق بین‌المللی پول، بانک جهانی و مانند اینها انجام داد. دولت الکترونیک، مانع استبداد، انحصار و مصلحت‌گرایی افراد می‌شود. در نتیجه، تمام قدرت دولت الکترونیک می‌تواند در ریشه کن کردن و از بین بردن فساد استفاده شود.

۷. قدرت، چالش‌ها و پیشنهادها

ما برای اجرای دولت الکترونیک قدرت زیادی داریم، اما با چالش‌های بسیاری نیز روبه‌رو خواهیم شد. در این بخش برخی از پیشنهادها به شرح زیر ارائه می‌شود.

۷-۱. قدرت

در آینده نزدیک، دولت الکترونیک خود را بر امور دولتی و تصمیمات اتخاذ شده در دنیای مدیریت تحمیل خواهد کرد. در صورتی که بنگلادش بتواند تعهدات سیاسی و منابع کافی از ثروت و سرمایه را تأمین کند، ممکن است به عنوان یک رهبر در حاکمیت دولت الکترونیک در میان کشورهای جهان سوم ظاهر شود.

در آینده‌ای نه‌چندان دور مشارکت عمومی - خصوصی ایجاد خواهد شد. دولت بنگلادش در اجرای وظایف دولت الکترونیک، برای روبه‌رو شدن با چالش‌های آینده، ابتکارات و خلاقیت‌هایی را به کار برده که وزارتخانه‌ها و سازمان‌های مختلف دولتی، برخی از خلاقیت‌های دولت الکترونیک را به طور جدی اجرا کرده‌اند. این وزارتخانه‌ها عبارت‌اند از: وزارت دارایی، هیئت ملی درآمد (NBR)؛ وزارت علوم و فناوری اطلاعات و ارتباطات، وزارت ارتباطات، کمیسیون برنامه‌ریزی بنگلادش و دیگر موارد. آن‌ها برخی از فعالیت‌ها مانند سفارش نرم‌افزارها، رایانه‌ای کردن فعالیت‌ها، طراحی درگاه‌های الکترونیکی (وب‌سایت) تعاملی، ایجاد پایگاه داده‌ها، سیستم نظارت بر پروژه‌ها، راه‌اندازی فرآهمایی‌های ویدئویی، کتابخانه دیجیتال، برنامه توسعه سالانه و مانند اینها را اجرا کرده‌اند. این

می تواند به بهبود سناریو فعالیت های کنونی دولت الکترونیک کمک کند. مقامات دولتی رایانه ای کردن فعالیت ها را در محل کار خود نیز پیاده سازی می کنند. این پیشرفت، در ارتباطات و همبستگی میان بخش ها و ادارات کشور سودمند است. با این حال، اگر پایگاه های مرکزی داده ها، برای آموزش دادن به شهروندان وجود نداشته باشد، دولت الکترونیک به موفقیت کامل نخواهد رسید. پس از تحلیل بحران سناریوی کنونی دولت الکترونیک در بنگلادش، سناریوهای زیر نیز به عنوان سناریوی قدرتمند در محدوده و محیط خارجی یافت می شود که می تواند به عنوان پایه ای برای اجرا و پیاده سازی دولت الکترونیک همراه با آماده سازی فناورانه دولت در بنگلادش محاسبه شود:

- ۱) توجه جدی دولت و شهروندان؛
- ۲) ایجاد زیرساخت BTTB (شورا یا هیئت تلگراف و تلفن بنگلادش) برای راه اندازی شبکه (اینترنت) در سطح محلی و منطقه و در بسیاری از سطوح؛
- ۳) نزدیکی جغرافیایی زیرساخت های فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)؛
- ۴) پشتیبانی بین المللی فنی و مالی؛
- ۵) مناطق شهری تقریباً دارای زیرساخت های لازم هستند؛
- ۶) دولت پروژه آماده سازی کارت شناسایی رأی دهندگان را آغاز کرده و پیش بینی شده تا سال ۲۰۰۸ به پایان برسد، این کارت ها دارای شناسه ملی نیز هستند. این گام، مرحله مهمی برای ارتقای دولت الکترونیک در بنگلادش است.
- ۷) قوه قضائیه مستقل جدید می تواند قانون اساسی کشور را تدوین کرده و قدمی در راستای پیشبرد دولت الکترونیک بردارد.

۲-۲. چالش ها

با اینکه در اجرای دولت الکترونیک، مشوق های بسیاری وجود دارد؛ اما چالش های بزرگی نیز در پیش خواهد داشت. دولت الکترونیک در بسیاری از کشورهای جهان به ویژه در کشورهای در حال توسعه شکست خورده است.

اجرای پروژه های دولت الکترونیک ممکن است به دلایل متعدد با چالش مواجه شود. این دلایل به شرح زیر می آید:

- ۱- کارشناسان و منابع انسانی برای معرفی و اجرای یک دولت الکترونیک، با تکنیک های اساسی روبه رو هستند؛
- ۲- وجود بی سوادی در دولت الکترونیک؛
- ۳- عدم آگاهی از به کارگیری و اهمیت دولت الکترونیک؛
- ۴- وجود سطوح پایین زیرساخت های فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)؛
- ۵- وجود محدودیت های مهارتی و توانایی در میان مقامات ارشد؛

- ۶- عدم پابندی به قانون؛
- ۷- شکست اراده سیاسی؛
- ۸- ناتوانی مردم در استفاده از فناوری؛
- ۹- تخصیص نامناسب منابع؛
- ۱۰- پذیرش اسناد الکترونیکی به طور رسمی و قانونی.

۳-۷. پیشنهادها

- برای دستیابی به موفقیت در حوزه دولت الکترونیک، باید توصیه‌های زیر را تضمین کنیم:
- دولت الکترونیک وابسته به فناوری است، اما منابع انسانی یک عامل غیرفناورانه است؛ بنابراین نیاز به آموزش و توانمندسازی نیروی انسانی وجود دارد تا اطمینان حاصل شود که تنگناهای موجود در اجرای دولت الکترونیک حذف خواهد شد.
- آموزش در مورد دولت الکترونیک، برای چگونگی استفاده و اهمیت آن را می‌توان به‌عنوان مثال از طریق تبلیغات رسانه‌ای، سمینارها، کارگاه‌ها و همچنین اجرای آزمایشی آن، انجام داد.
- فناوری اطلاعات و ارتباطات تعاملی باید در سراسر کشور گسترش یابد تا بنیاد و اساس برنامه دولت الکترونیک را بسازد.
- مقامات ارشد همیشه در برابر تغییرات مقاومت می‌کنند. البته می‌توان از طریق توسعه مهارت‌ها و شایستگی‌های ذهنی آن‌ها، این چالش را برطرف کرد.
- برای ایجاد دولت الکترونیک، نیاز هست نیروی انسانی بنگلادش در کشورهای موفق، آموزش ببیند و برای استفاده مؤثر از آن‌ها در اجرای طرح مذکور، حتماً به کشور خود بازگردد.
- اگر دولت‌ها واقعاً مشتاق پیشگیری از فساد هستند، بسیار نیاز دارند که ذهنیت و اندیشه‌های سیاسی خود را تغییر دهند.
- باید با ایجاد دسترسی مردم به فناوری، ناکارآمدی را از جامعه حذف کرد. امروزه برخی از سازمان‌های خصوصی در حال گسترش فناوری هستند. این بخش را می‌توان برای ایجاد مشارکت عمومی - خصوصی بیشتر تشویق کرد. برای قابل‌پذیرش شدن اسناد در همه بخش‌های دولت و بخش خصوصی، به ایجاد پایه حقوقی معتبر و سالم نیاز است.
- بالاتر از همه، باید یک نظام پایگاه داده مرکزی مطمئن و تضمین شده به مردم معرفی شود.

۸. نتیجه‌گیری

در این مقاله به‌طور قطع به این نظریه می‌رسیم که زمان، هزینه، خطوط قرمز، انحصار، مصلحت‌گرایی، عدم پاسخگویی و عدم شفافیت، همه از عوامل مهم گسترش فساد در بنگلادش هستند. سیاستمداران غیرمتعهد به کشور و غیرمسئول در شرایط نبود ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی، عامل اصلی فساد فراگیر

در بنگلادش به حساب می‌آیند. ذهنیت استبدادی همراه با انحصار و مصلحت‌گرایی در دولت، کمک می‌کند تا فساد بومی و فراگیر گردد. دولت باید اطمینان و تأکید داشته باشد که هر دو، هم عوامل و هم کنشگران برای حکمرانی خوب و در نتیجه برای دولت الکترونیک، می‌توانند یک ستون موفقیت در بنگلادش باشند. این مطالعه همچنین نتیجه می‌گیرد که عوامل مسئول فساد را می‌توان به موارد عوامل اقتصادی، سیاسی، اجتماعی - فرهنگی و عوامل فناوری طبقه‌بندی کرد. این مطالعه با تحلیل کیفی و کمی هم‌زمان، تقویت شده است. اگر تعداد پاسخ‌دهندگان مطلع نسبت به دولت الکترونیک، در این مطالعه بیشتر بود به نتایج و یافته‌های قابل اعتمادتری دست می‌یافتیم. این مطالعه می‌تواند با توجه به عوامل فردی یا ترکیبی در آینده حرکتی روبه‌جلو داشته باشد.

References

- 1- Backus, P. (2001): E-governance and Developing Countries, IICD Research Report, No. 3, pp. 151-.
- 2- Bascaglia E. and Dijk, J. D. (2003): "Controlling Organized Crime and Corruption in the Public Sector", Forum on Crime Society, Volume 3(1), pp. 334-.
- 3- Biswas, S. Rahman J. and Jewel M.H. (2007): "Challenges of E-governance in Least Developed Countries like Bangladesh", The Business and Economic Review, Volume. 1(1), pp. 115_136
- 4- Bondoc, J. (2002): "BIR gives tax cheats chance to come clean" the Philippine Star, p. 11.
- 5- CPI (2007): Corruption Perception Index, Press Release, www.tibangladesh.org, Accessed on 5_ - (2007)
- 6- Haque, M. (2002): "E-governance in India: its impacts on relations among citizens, politicians and public servants" in International Review of Administrative Sciences, Volume. 68 (2), pp. 231_250.
- 7- Kanaujia, S. and Behera, K. A. (2005): "How E-governance is Striving in Indian Panorama! A Panacea for Perfect 'Government to Citizen' Relationship", In Promise of E-government, Delhi, India: McGraw Hill, pp. 42_48.
- 8- Keuleers, P. (2005): "Corruption, Poverty and Development", In Proceedings of the 5th Regional Anticorruption Conference, Beijing, China, pp. 1_10.
- 9- Malik, G. S. and Mina, G. (2005): "E-Government to Identify Corruption Abuses", In Promise of E-government, Delhi, India: McGraw Hill, pp.101-106.
- 10- Maqbool, K. (2000): "A Strategy for Combating Corruption in Pakistan", paper presented at conference of Asia Pacific Forum on Combating Corruption, Seoul, Korea, Progress in the Fight Against Corruption in Asia and the Pacific, Manila: ADB, 2001 (Online). http://www.adb.org/Documents/Conference/Fight_Corruption/default.asp accessed on 5_3 (2009)
- 11- Masud, H. S. (2007): "Corruption in Bangladesh: An Evaluation of the Current Scenario", Journal of Business Studies, Southeast University, Volume. 3(1), pp. 65_75.
- 12- Paek, K. "Combating Corruption: The Role of the Ministry of Justice and the Prosecutor's Office in Korea", paper presented at conference of Asia

- Pacific Forum on Combating Corruption, Seoul, Korea, http://www.adb.org/Documents/Conference/Fight_Corruption/fac.pdf, accessed on 52009-3-
- 13- Rajon, S. A. A and Zaman, S. A. (2008): "Implementation of E-Governance: Only Way to Build a Corruption-Free Bangladesh." Proceedings of 11th International Conference on Computer and Information Technology (ICCIT), pp. 430_435.
- 14- Sobhan, F., Shafiullah, M., Hosain Z. and Chowdhury, M. (2004): "Study of e-government in Bangladesh" Research Report, Bangladesh Enterprise institute, Bangladesh, <http://www.bei-bd.org/docs/egov1.pdf>.
- 15- Taifur, SASM. and Chowdhury, M. (2003): "Problem of E-governance in Bangladesh and Possible Steps Towards Solutions", Presented at Brainstorming Seminar on Road Map for ICT Development in Bangladesh, <http://www.sict.gov.bd/files/Problems%20of%20e-Gov-Final.doc>, accessed on 10_11 (2007)
- 16- UNDP (1997): "Governance and Sustainable Human Development", policy document from <http://mirror.undp.org/magnet/policy/chapter1.htm> accessed on 5_11 (2007)